

טוטליטריות לא טוטלית

יובל קרמניצר

הימין האנטי־ליברלי, שהולך מחיל אל חיל ברחבי העולם, שובר כללים שהיו בבחינת טאבו בדמוקרטיה הליברלית מאז מלחמת העולם השנייה ומעורר חשש מחזרתו של הפשיזם. מגיני הסדר הליברלי, המתמקדים בסכנות מוכרות מהעבר, נוטים לראות בימין החדש שלב מעבר המהדהד תנועות אוטוריטריות ישנות, אך בעשותם כן הם מתעלמים ממאפייניו הבולטים והמשמעותיים ביותר. המנהיגים של תנועות אלו אינם מנסים לרתום את ההמונים לתנועה מאוחדת, אלא מבססים את כוחם הפוליטי דווקא על שימורו של הקיטוב

מאי 2025

הדמוקרטיה הליברלית, שנתפסה לאורך מרבית חיינו כעניין מובן מאליה וכחלופה היחידה למשטרי הזוועה של המאה העשרים, עומדת כיום על כרעי תרנגולת. שיטת המשטר שנתפסה כמנגנון פגום אך הכרחי, החסם היחיד בפני עלייתם של כוחות הרסניים לשלטון, משולה היום למערכת אזעקה מיושנת. הפורץ כבר בתוך הבית, מתרווח על הספה, פורס ומנתק חוט אחר חוט במערך שנבנה בעמל, בעוד מערך האזעקה מתריע בקול ענות חלושה על סכנות מן העבר, והציבור נדרש להגן בגופו על מנגנון ההתרעה עצמו.

כיום ברור לכול שהסדר הליברלי שהתבסס בתום מלחמת העולם השנייה אינו עומד עוד על מכונו. לא פעם נשמעת הטענה שאנו ניצבים בפתחה של תקופה חדשה שבה אוחזים במושכות כוחות אפלים המופרים לנו מן המאה העשרים, שמביאים עימם את ביטולה של הדמוקרטיה הלכה למעשה. מאז עלייתו של דונלד טראמפ לשלטון בפעם הראשונה ב־2016, מה שנראה היום כמו לפני עידן ועידנים, אחזה בחלק ניכר מן הציבור הנאור ברחבי העולם בהלה: הנה חוזרת המפלצת הטוטליטרית של המאה העשרים. הימין החדש מפר כללים שבמשך עשרות שנים היו בבחינת טאבו. הוא מפרטט עם רעיונות כגון גירוש המוני ועם סמלים כגון הצדעה במועל יד, שעד לפני רגע היו מוקצים לחלוטין.

אם משווים את הימין החדש לימין השמרני המוכר של העשורים האחרונים, נראה כי מדובר בתופעה חדשה. ניכר שמושגים קלאסיים לתיאור העמדה הימנית, כגון שמרנות, אינם הולמים אותו כלל. זהו ימין שמבקש לשנות באופן דרמטי את כללי המשחק המקובלים, להחליש ואף לפרק מוסדות שעומדים

בבסיס הסדר החברתי. עם זאת, כדי להתמודד איתו יש להציב בסימן שאלה את הטענה שהנה הפשיזם מעבר לפינה. נדמה שחשש זה מסגיר גם ציפייה: שיתממש לו סוף סוף הרע המוכר, השלם. שיבוטלו הבחירות ומשטרה חשאית תדכא ביעילות אכזרית כל ביקורת על השלטון. אבל הפשיזם השלם הזה אינו מתממש כמצופה. הימין החדש שובר כללים, צובר כוח, מחליש מוסדות מבקרים ומאזנים, אך הפיכה של ממש – ביטולו של הסדר החוקתי הליברלי וכינונו של סדר אחר תחתיו – היא עדיין בגדר חלום בלהות, ואולי משאלה כמוסה. ואכן, מסיבות פנימיות, קשה לתאר את הימין החדש ממחר לנקוט צעד כמו ביטול הבחירות. להטות אותן – בוודאי; לרדוף מתנגדים – כבר קורה; אבל הלגיטימציה של הימין החדש אינה מחייבת את האקט הבוטה של ביטול בחירות ולמעשה אינה נדרשת לו, שהרי היא נשענת על טענה לתמיכה פופולרית בסנטימנט ובפעולות האנטי-ליברליות שניצבות במוקד העשייה.

יתרה מזו, בהיגיון הפנימי של מערכות טוטליטריות ביטולן של בחירות חופשיות הוא עניין עקרוני ולא רק מנגנון לשימור השלטון. כאשר בלב המנגנון האידיאולוגי ניצבת טענה חזקה לאמת, העמדתה של האמת לבחירה לצידן של חלופות היא סימן לחוסר ביטחון עצמי. כשם שהקהילה המדעית אינה מעמידה לבחירת הציבור טענות יסוד, כך מערכת שנסמכת על היומרה שלפיה היא מבינה ומשלימה תהליך היסטורי אינה יכולה להציב את עצמה כעוד דעה בשדה. נכון, בישראל של 2025 לא קשה לדמיין את דחייתן של בחירות בשל מצב חירום מתמשך ופגיעה גורפת בהוגנות ההליך. כבר כעת רואים עצמם האוחזים בשלטון כמשוחררים בפועל מדעת הקהל בסוגיות הרוות גורל, כגון הפסקת המלחמה והשבת החטופים. עם זאת, ברור ש"ביביזם" אינו מערך אידיאולוגי מהסוג המוכר לנו. אין צורך להכריע בוויכוח אם נתניהו מונע מאינטרסים צרים, מחזון אידיאולוגי או מתמהיל של השניים. מה שחשוב הוא שנבחין בהיפוך שחל כאן: הציניות הטבועה בנו נוטה לחשוד שמאחורי המסכות האידיאולוגיות ניצבים אנשים בשר ודם והאינטרסים הפרטיים שלהם. ואילו כאן, אם אכן מתממש חזון אידיאולוגי הרי הוא עצמו הסוד המלוכלך, ועליו מכסה מנהיג הדוניסט וציניקן.

מגיני הסדר הליברלי, בהתמקדותם בסכנות מוכרות מהעבר, נוטים לראות בימין החדש שלב מעבר המהדהד תנועות אוטוריטריות ישנות יותר. אך בעשותם כן הם מתעלמים מאחד המאפיינים הבולטים והמשמעותיים ביותר של תופעה זו: היעדר תוכנית פוליטית קוהרנטית. הימין החדש, בניגוד לקודמיו, מוגדר על ידי הניהיליזם שלו, הטרנסגרסיביות שלו והציניות המוחלטת שלו. תכונות אלו אמנם מקרבות אותו לתנועות הימין הקיצוני של המאה העשרים, אבל ייחודו טמון דווקא בדמיון בין ההווה ובין המצב שהפילוסופית הפוליטית חנה ארנדט תיארה כקדם-טוטליטרי. הדמיון הזה מוביל באופן טבעי לפחד ולציפייה שההווה שלנו הוא רק מעבר, רגע חולף בדרך למשהו גרוע יותר המוכר לנו מהעבר. אך גם אם משהו שדומה לטוטליטריזם מלא עשוי להתגבש בנקודה כלשהי, עלינו להיות מסוגלים להכיר באפשרות שונה: האפשרות שההווה שלנו מורכב ממצאות קדם-טוטליטרית או חצי-טוטליטרית מוזרה, מיוצבת למחצה, או מה שאני מבקש לכנות כאן "טוטליטריזם ללא טוטליות".

הרס לשם הרס

הקריאה היום בספר **יסודות הטוטליטריות** של חנה ארנדט היא חוויה מצמררת. רבים מהדברים שאנו עדים להם הם גרסה מודגשת עוד יותר של התנאים שהיא תיארה כקדם-טוטליטריים: אטומיזציה קיצונית, בדידות קיומית (תחושה של היות חסר עולם ומיותר) וניהיליזם הרסני, כלומר הרצון לראות את הכול נשרף.

האידיאולוגיות הגדולות של המאה העשרים ביקשו לרתום לשירותן את ההמון – אותו מבנה שמבטל את האינדיווידואליות של החברים המרכיבים אותו ומתלכד לכדי ריבוי הרסני פורק עול. לפי ארנדט, ה"המונים" שהטוטליטריזם תיעל לכדי תנועה היו נכונים למוביליזציה כזאת מתוך רצון "לחזות בחורבנו של עולם זה של ביטחון כוזב, של תרבות מזויפת וחיים מופרכים". עבורם, טוענת ארנדט, היה זה הרס למען ההרס עצמו, הרס ללא הקלה; כאוס וחורבן כשלעצמם קיבלו את כבוד הערכים העליונים. הרקע לכך היה הזיוף הניכר לעין של הבטחות הסדר הבורגני, הרעיון שאפשר לבנות משהו כמו "טוב כללי" על בסיס מרדף אנוכי של אינטרסים פרטיים.

ואכן, כשארנדט מסיימת את ספרה היא מציינת שעלינו לצפות שצורת הממשל החדשה שהיא מכנה "טוטליטריזם" תישאר עימנו. המרחב הלוגי שבו היא ממקמת את הטוטליטריזם הוא ללא ספק אותו מרחב שבו עוסק הימין החדש. עבור ארנדט, טוטליטריזם לא היה עריצות – "שלטון של אחד נגד כולם" – ולא דמוקרטיה, שלטון הרבים (שאפשר לקרוא לו גם "כולם נגד אחד"), אלא תערובת מוזרה של שניהם. המנהיגים שניצבו בראש תנועות ההמונים של המאה העשרים לא היו גלגול פשוט של המלוכה האבסולוטית. מנהיג ההמונים לא הכריז, כמו לואי הארבעה-עשר, "המדינה זה אני". מנהיגים אלו ראו במדינה מנגנון שאפשר להכפיף אותו לרצון ההמונים, אך הוא יכול להתנסח אך ורק בהנהגתו של המנהיג, המשכיל לתעל את ההמונים לכדי תנועה היסטורית. כיום, לעומת זאת, אנו שוב ניצבים בפני תופעה חדשה: מנהיגים שמכריזים "המדינה היא נגדי". המאבק ב"דיפ סטייט", כלומר במנגנון הטכני הפורמלי של המדינה, כמו אמור לחלץ מבין צלעותיה את הנשמה – את הצד הסמלי של המדינה.

האמת של הטוטליטריות

הטוטליטריזם, כפי שארנדט מתארת, חרג מההבחנות המסורתיות בין שלטון חוקי לבלתי חוקי וטען במקום זאת לגילום "אמת" גבוהה יותר, על-אנושית, שנגזרת מההיסטוריה או מהטבע, שהכול כפוף לה. "אמת" זו היא ביצועית, פרפורמטיבית: היא אינה עוסקת בעובדות במובן המסורתי, אלא באמת בלתי נמנעת שמוגדרת על ידי המטרות הסופיות של האידיאולוגיה. הדוגמה שבה השתמשה ארנדט ממחישה את הכוונה: טענתו של המשטר הסובייטי בשנות השלושים שרק למוסקבה יש רכבת תחתית – טענה אבסורדית בעליל וניתנת להפרכה בקלות – היא אמת מנקודת המבט של ההיסטוריה המוגשמת, שבה מוסקבה כבשה, הביסה והרסה את כל התשתיות של אויביה. אפשר לקרוא לזה אמת בדיעבדית.

אידיאולוגיה זו הופכת את החוק הבלתי כתוב לאובייקט של ידע מיוחד, גבוה יותר, תחום של אמת הניצב מעל לעובדתיות היומיומית. מי שפועל מתוך הבנת הכוח המניע של ההיסטוריה (מאבק בין מעמדות או בין גזעים) רואה את האמת הכוללת, מנקודת המבט של ההתגשמות ההיסטורית. באמצעות עיגון הלגיטימיות בעתיד מטפיזי, תנועות טוטליטריות מטילות על חסידיהן את המשימה להגשים אותו. בידיעה של מה שעתיד לבוא, מוטלת עלינו המשימה להביא להתרחשותו.

בעניין זה ניכר, לכאורה, ההבדל בין הטוטליטריות של המאה שעברה ובין הסמכותנות הימנית כיום. הדמויות האוטוריטריות של ימינו חצופות וחסרות בושה באנוכיותן, מתענגות על הנאות הדוניסטיות. יכולתן להפר את הכללים הבלתי כתובים החלים על פוליטיקאים אחרים (על ואזרחים רגילים) היא המאפיין הבולט ביותר שלהן. מנהיגים כאלה אינם נבנים כמנהיגים של תנועת המונים, המון אדם שהם מובילים ומתיכים לכדי שלם אחד, אלא מיוצרים מתוך קיטוב חברתי מיוחד, פיצול של המציאות. אם הם מייצרים תנועה, זוהי תנועה סטטית במלוא מובן המילה – תנועה שאין לה תכלית, או תנועה שנעשתה תכלית לעצמה.

לא פופוליזם, לא טוטליטריות

הכול גלוי, ברור כמעט מאליו, ובכל זאת מתעתע. כאשר אנחנו מביטים בפוליטיקאי כמו טראמפ, קשה שלא להתרשם שאין לו מושג מה הוא עושה, ובכך להתעלם מן העובדה שהמושג חסר לא רק לו אלא גם לנו. המושגים הנתונים בידינו לביאור התופעה מחמיצים כל העת את הנקודה.

כינוי התופעה "פופוליזם" אינו עושה צדק עם כמה ממאפייניה המבחינים החיוניים וגם נושא ריח של אליטיזם, חשד כללי בפוטנציאל המסוכן של "ההמונים", כאילו האלטרנטיבה היחידה היא או הגנה אליטיסטית על מנגנונים וערכים ליברליים או מרד עממי ופרוטו־פשיסטי נגדם. עמדה כזאת לא רק נועלת את הפרשנות שלנו בבחירה המוטעית של או/או; עצם הבחירה הכפויה הזאת היא שמקשה עלינו אפילו להעלות את שאלת הפופולריות של האנטי־ליברליזם העכשווי והמשיכה העממית אליו.

אם כן, יש הבחנה חשובה בין התופעה שלפנינו ובין פופוליזם קלאסי. האחרון מגייס תמיכה עממית באמצעות ערעור הסדר הקיים על בסיס הבטחות, לרוב עמומות, לעתיד טוב יותר או צודק יותר. הפופוליזם של הימין החדש, לעומת זאת, מבטיח מדיניות שעיקרה "לשרוף את הממסד הליברלי".

מבחינה זו, צורת הפעולה של הימין החדש מזכירה את פעולת התנועות הטוטליטריות במאה העשרים. כאמור, אין להכחיש כמה קווי דמיון בולטים ביניהם. הדמיון המזעזע הזה מעורר את הציפייה המטרידה להתלהטות אידיאולוגית. זו בהחלט אפשרות, אך היא אינה הכרחית כלל, וכפי שצינתי – הציפייה הזאת עלולה להיות מכשול רציני בהתמודדות עם המציאות הפוליטית העכשווית שלנו. מה אם הציפייה שלנו, המבוססת על ניסיון היסטורי, מסתירה למעשה את מה שבאמת חדש בסמכותנות החדשה, דהיינו יכולתה לגייס תמיכה ולגיטימציה דווקא על בסיס התנהגותה פורצת הגבולות? מה אם הלגיטימציה שלה אינה נטענת מתוך חזון שהמנהיג ותומכיו מבקשים לממש, אלא מתוך מיקוד תשומת

הלב והאלימות במכשולים שעומדים לכאורה בדרכו של המנהיג למימוש רצונו? אנו חוזים בעלייה של כוח פוליטי שמבקש לשחרר את הרסן העוצר את הכוח לא כדי להגשים בכוח הזה חזון או יעד מגובש, אלא לשם הופעתו של כוח טהור גרידא.

טוטליטריות של קיטוב

בסמכותנות העכשווית בולט היעדרו של חזון אידיאולוגי אחדותי של החברה שיגייס את ההמונים, אחד המאפיינים של תנועות פוליטיות במאה העשרים. אם מה שאנו מתמודדים איתו היום הוא סוג של טוטליטריות, זוהי טוטליטריות ללא טוטליות - טוטליטריזם שאין לו אידיאולוגיה מאחדת, הוא תהליך התהוות ללא נקודת קצה, והוא נשען על קיטוב.

בטוטליטריות, כפי שאנו מכירים אותה מהמאה העשרים, אנו מצפים לראות את הכפפת האינטרסים הפרטיים לרצון הכללי, המבוטא ישירות על ידי המפלגה האחת והמנהיג האחד. לעומת זאת, הקואליציה המוזרה בימין בין ליברטריאניזם מבוסס שוק חופשי ובין "מסורתיות" המבקשת להטיל הגבלות באמצעים משפטיים על חיי הפרט, בייחוד בנושאים הקשורים למיניות (הזכות להפלות בארצות הברית, זכויות להטב"ק), מתאפשרת בחלקה בעזרת הכפפה הולכת וגוברת של חשיבה משפטית ציבורית למשפט פרטי. המנגנונים המשפטיים הכלליים ביותר של המדינה נתפסים ככלים שנועדו לשרת את האינטרסים המיוחדים של מי שנמצא בשלטון, כל עוד הוא מן הצד ה"נכון" של המפה כמובן. כוח הוא צדק, אבל רק כשהוא מופעל מצד ימין.

הליברליזם של המלחמה הקרה נתפס בראש ובראשונה כניגודו של הטוטליטריזם: צורה מוגבלת של חירות פרטית, שיתרונה העיקרי נעוץ בהיותה חסם יעיל נגד חזונות שמבטיחים חירות גורפת אך הרסנית הרבה יותר. כפי שהורגלנו לחשוב, לדמוקרטיה המודרנית - דמוקרטיית ההמונים - יש שני מופעים: האחד הוא דמוקרטיה ליברלית רזה, שפועלת כאפקט מצנן ומגביל חזונות אידיאולוגיים מרחיקי לכת, והאחר הוא המפלצת הטוטליטרית שמתגבשת כששאר המנגנונים הליברליים נשחקים וחזון אידיאולוגי תופס את מרכז הזירה ללא מעצורים. והנה אנו חוזים בהופעתו של משהו שמצד אחד הוא ליברליזם טוטליטרי יותר, כלומר טעון באופן מוזר באותו להט אידיאולוגי שהוא היה אמור להרחיק, ומצד שני הוא טוטליטריות ליברלית יותר, כלומר אופן של פוליטיקה אנטי-ליברלית, סמכותנית, שאינה מציגה את הגיוס המלא המוכר לנו מהמאה העשרים ושמצליחה לכרסם בסדר הליברלי בלי לבטל אותו לחלוטין. משטרים ותנועות סמכותניות חדשות, מהונגריה ופולין ועד טורקיה וישראל, מדכאים התנגדות פוליטית בלי לאסור עליה לחלוטין; הם מבקשים להשיג שליטה יעילה בתקשורת בלי להפוך אותה לערוץ ישיר של תעמולת המדינה; הם שומרים על יתרונות בלתי הוגנים בבחירות, אך אינם מבטלים אותן; וכן הלאה. נראה שהליברליזם וקרובו האפל יותר נכנסו למערכת יחסים חדשה ורעילה של תלות הדדית. זוהי תצורה חדשה, המשפיעה על המושגים הבסיסיים ביותר שעליהם אנו נשענים בתיאור המציאות הפוליטית והחברתית.

תנועות הימין האידיאולוגיות של המאה העשרים, שהימין החדש מאמץ חלק לא מבוטל של המסרים והטקטיקות שלהן, ביקשו להתגבר על הפיצולים המאפיינים את החברה המודרנית. הן חתרו לגבש את הסדר חברתי לכדי תנועה, להפוך את הפרטים המרכיבים את החברה לנחשול רב עוצמה שהמפלגה והמנהיג מנתבים לעבר ייעודם המשותף. הסמכותנות החדשה, לעומת זאת, מעמיקה ונסמכת על פיצול חברתי, ובראשה ניצבים מנהיגים הדוניסטים שמזהים במישרין את טובת המדינה עם טובתם הם. או ליתר דיוק, המנגנון של המדינה נתפס יותר ויותר כמה שעומד בדרכם, מכשול שיש להסירו.

דומה אפילו שהחשש מחזרת הפשיזם רק מסייע לכוחות הימין לחזק את כוחם. ההבדלים הקלים לזיהוי בין משטרי הימין המתעוררים ובין הפשיזם של המאה העשרים מאפשרים לימין לטעון כי אזעקות השווא שמשימעים השמאל והמרכז מבטאות פניקה חסרת בסיס או ניסיונות תעמולה. ואכן, לא פעם אנחנו משתכנעים שזה רע, אבל יכול להיות גרוע יותר. עבור חלק מן הציבור, העובדה המדהדת היא שהגרוע ביותר – שממנו מזהירים אותנו חדשות לבקרים – אינו מתממש. המתריעים בשער נתפסים בעיניהם, במקרה הטוב, כאנשים מבוהלים שהשנאה מעוורת אותם, ובמקרה הרע כשקרנים ומשמיצנים.

אם כך, האם עלינו להתכחש להבדלים הניכרים לעין בין הימין החדש ובין קודמו מן המאה העשרים ולהכיר בו את המפלצת הטוטליטרית שהוא אפילו לא מבקש להסוות, ושאליה הוא מצעיד אותנו, כך נראה, עקב בצד אגודל? או שלהפך, עלינו להתמקד בהבדלים האלה, להשתחרר מן התבהלה מפני תרחיש שלא מתממש ולהתמודד עם כך שמדובר בתופעה חדשה? חוסר ההלימה בין שתי החלופות האלה הוא בדיוק מה שהופך את המופע הפוליטי שלנו עינינו לחמקמק כל כך. מה שחדש בימין העולה הוא הממד הזמני המשונה, טוטליטריזם מתהווה או טוטליטריזם למחצה שאינו זקוק למימוש מלא, ולמעשה אף נסמך על מימושו החלקי והמתמשך.

הליברליזם הוא טכנולוגיה ממשלית, פוליטית, כלכלית ואף תרבותית שהתפתחה במקביל וביחס לאירוע דרמטי בהיסטוריה של הטכנולוגיה: המהפכה התעשייתית. הטכנולוגיה החברתית-פוליטית של הליברליזם נועדה להתמודד עם ההאצה הטכנולוגית הגדולה ולנסות ליצור משטר, כלכלה ואורח חיים שהמאפיין שלהם הוא שינוי תדיר הולך ומתגבר. המשטר הליברלי נעשה דומיננטי בחברה שמבקשת לצעוד עם הזמנים ורואה בסוגיות חברתיות והפוליטיות שלה מושא של ידע טכני לגבי אופן פעולתם של כוחות ואינטרסים, איזונים ובלמים. היחס הזה לזמן הוא אולי המרכיב היציב ביותר בהיסטוריה של הליברליזם, והוא החזיק מעמד הן נגד היריבים הקלאסיים במאה התשע-עשרה הן נגד תנועות ההמונים של המאה העשרים. אך זהו גם הטעם לחוסר האונים הנוכחי של הליברליזם מול התנועה לעבר הטוטליטריזם, שאינה מציבה חזון של מימוש מלא של ההיסטוריה אלא מייצרת מנגנון התהוות מתמשך שאין לו נקודת קצה.

אנחנו נוטים לחשוב על הטוטליטריזם כעל התקף שיגעון קולקטיבי, התקף אפילפטי בגוף ההמונים, ומצפים נואשות לחזרה לשפיות, גם אם אנו מניחים שבדרך יהיה עלינו לעלות עוד כמה מדרגות של שיגעון. ואולם ההנחה הזאת לגבי נורמליות ליברלית שהפרות הסדר בה זמניות מסגירה תפיסה נאיבית של ההיסטוריה, והיא בעוכרינו.

הנורמלי החדש

בסיפור "התבואה המשגעת" מספר רבי נחמן מברסלב על ההכנות שעשה מלך כדי להתמודד עם אסון אקולוגי ממשמש ובא, שתוצאתו העיקרית תהיה שיגעון נרחב. על רקע חיזיון שלפיו התבואה הורעלה וכל מי שיאכל ממנה ישתגע, מציע יועצו של המלך לשמור בצד תבואה לא מורעלת עבור המלך ועבור עצמו. המלך דוחה את ההצעה, מתוך קו מחשבה שמאיר אריאל לימים ידחוס למשפט: "מה, אני לא נורמלי להיות נורמלי?". אם ניוותר אנחנו לבדנו שפויים, מסביר המלך, ניחשב למשוגעים; אם כולם יתנהגו בדרך אחת ואנחנו נתנהג אחרת, אנחנו נהיה הלא נורמליים. במקום זאת הציע המלך כי יאכלו גם הם מן התבואה כמו כולם, אלא שבניגוד ליתר, יעשו סימן על מצחם כדי להזכיר לעצמם שדעתם נטרפה. כך, "גם אם נהיה משוגעים, בכל פעם שנסתכל זה על זה, נזכור שאנחנו משוגעים!".

הסיפור הזה, שנקרא כמו בדיחה, מספק תמונה כואבת ומרה של זמננו. שכן האם איננו חיים היום בעולם המתואר בו? יותר ויותר אנו עדים להופעתן של דמויות סמכותיות המפגינות את מעמדן המורס מעם, הייחודי, על בסיס שיגעון מוצהר ו"מודע לעצמו": "אתם ואני", משדרים מנהיגים מזן חדש לתומכיהם, "יודעים שהעולם השתגע, ולנו גם האומץ להודות בכך בגלוי ולהתנהג בהתאם". זהו המסר העיקרי שלהם; הם אינם מציעים תרופה או מזור לשיגעון. הם מציעים פורקן, הכרה במצב וברית של מי שמאסו בהעמדת הפנים. לא עוד עסקים כרגיל.

אלא שהמיקוד המובן בדמות המלך, קרי בדמויות סמכותניות טנרגרסיביות כמו טראמפ, עלול להסיט את המבט מן ההקשר הרחב. שכן לא רק השיגעון של המלך עומד על הפרק; גם חוסר האונים המורגש של מתנגדי הסמכותנות החדשה קשור בגרעין האמת של המסר הברסלבי הזה. מי מאיתנו לא חש שאנו חיים בזמנים משוגעים? האם לא אכלנו כולנו זה מכבר מהתבואה המורעלת? לסיפור החסידי הזה יש וריאציה עכשווית ויומיומית, רחוקה מההקשר התיאולוגי שבו נהגה. "אנחנו חיים בזמנים משוגעים", אנחנו אומרים זה לזה ומתייחסים להפרה של עוד נורמה בסיסית, לאירוע קטסטרופלי כזה או אחר, לאסון טבע או אסון פוליטי. כשאנו מסמנים את המציאות כמשוגעת אנו מאותתים זה לזה, מחליפים סימן שמשמעותו שייכת לעולם שכבר אבד לנו. כי מה יכולה להיות המשמעות של לדעת - לדעת באמת - שאנחנו משוגעים שחיים בזמנים משוגעים? האם איננו מנסים נואשות להרגיע את עצמנו ולטעון שההבחנה בין שיגעון לנורמליות עדיין תקפה, אף שלמעשה כבר חצינו את הסף הברור, גם אם הנקבובי, המבחין ביניהן? לתחושתו של חלק מן הציבור, סגנון המנהיגות של "בעל הבית השתגע" נראה כתגובה היחידה האפשרית לעולם שאיבד את הצפון; אבל עבור אחרים מנהיגות מסוג זה היא הגורם העיקרי לעולם כזה, ואולי אף הבלעדי, ולכל הפחות היא תסמין עיקרי של המחלה. המלך המופרע, המתנער במפגיע מנורמות יסוד, הוא דמות מקטבת שמפצלת את המציאות לשניים. זה ברור לכול וגלוי לעין. מה שקשה יותר להבין הוא האופן שבו קיטוב שכזה עומד כיום בבסיס הכוח.

על המיסוך המפוצל

אנחנו נתקלים כאן בעניין שאמנם הוא גלוי לעין אך אינו מסתדר עם השכל הישר, מאפיין של יותר ויותר היבטים במציאות חיינו. השכל הישר נשען באופן טבעי על חוק הסתירה: או שמדובר כאן בפשיזם בואכה טוטליטריזם, או שלא. איך אפשר בכלל להבין מין טוטליטריזם נעדר טוטליות? כיצד עלינו לגשת לדמיון ולהבדל שבין הימין החדש, שהוא אנטי־ליברלי במובהק, ובין קודמיו במאה העשרים?

פיצול נתפס לרוב כעניין סובייקטיבי, מעין בלבול לנוכח המציאות. אולם דומה שיותר ויותר אנחנו נוטלים חלק במציאות מפוצלת באופן שנעשה יותר ויותר אובייקטיבי, מבני. על מנת להרחיק את העדות מהפצעים הפתוחים של המקום הזה, הבה נבחן את עולם הדימויים המציפים אותנו. אנחנו חיים, כידוע, בעידן של דימויים. אליהם נלווה עודף של מילים. את הביטוי השגור "תמונה שווה אלף מילים" אפשר להבין בשתי דרכים מנוגדות בתכלית. יש לו משמעות פוזיטיביסטית־חסכנית שלפיה תמונה, מראה עיניים, יכולה לחסוך אלף מילים שהולכות סחור סחור: הנה, עיניך הרואות, אלה הם פני הדברים. מנגד, אפשר להבין את המשוואה כביטוי העושר הבלתי נדלה של הדימוי: דימוי טוב מעורר מחשבה, דוחק בנו להגיב לו במילים, ואי־אפשר למצותו. את שתי האפשרויות האלה, זו שמדגישה את המיידיות של הדימוי העוקפת שפה וספק וזו שמדגישה את הזימון הלשוני הגלום בו, אנחנו נדרשים היום להשלים עם אפשרות שלישית: הדימוי מפצל את המציאות לשניים ומייצר עודף של מילים, אבל הוא לא באמת מרחב פתוח לפרשנות.

קחו לדוגמה את התמונה של אילון מאסק מצדיע במועל יד בטקס ההשבעה של טראמפ לקדנציה השנייה כנשיא. האם הצדיע במועל יד או לא? האם נחשף כנאצי בארון או שנפל קורבן לעלילות של התקשורת הליברלית, להצגה סלקטיבית של מחוות הגוף שלו? הנה לפנינו תמונה. היא ברורה לגמרי, אבל בשני אופנים מנוגדים. היא מייצרת תגובה מילולית רבה, אך התגובה הזאת דלת תוכן וצפויה מראש, ונגזרת מקוטב המציאות שאנו משתייכים אליו. דברים דומים אפשר לומר על המפגש המתוקשר של זלנסקי וטראמפ בחדר הסגלגל. האם חזינו במופע שבו אדם רציני שנושא בעול מלחמה קשה מבוזה על ידי מי שמבין את תפקידו כנשיא דרך הפריזמה של מנחה תוכנית ריאליטי, או שלהפך – האם היה זה מנהיג של מדינת חסות שמרשה לעצמו להטיף ולזלזל במנהיג האומה, אף שעתידו שלו ועתיד עמו תלויים בה? ואולי שתי נקודות המבט תקפות? הדימוי עדיין שווה אלף מילים ויותר משום שהוא מייצר מלל רב, אך אי־אפשר עוד לומר שהוא משמש ראיה חותכת, והוא גם אינו מרחב פתוח לפרשנות. הדימויים שאנחנו מופגזים בהם מפצלים את המציאות לשניים.

הורגלנו לחשוב שיש שתי גישות מנוגדות ביחס לאמת: או שיש, בחשבון אחרון, אמת אחת, או שיש ריבוי של אמיתות כמספרן של נקודות המבט על המציאות. אולם דומה שאנחנו נתקלים יותר ויותר באמת מפוצלת, הלוכדת אותנו בתווך שבין שתי נקודות מבט קוטביות. במובן זה, נכון לומר שטראמפ הוא נשיא וירטואלי. אין זה אומר שהוא לא מציאותי, אלא שהוא מצביע על האופן שבו הווירטואלי תופס את מקומו של המציאותי. הנשיאות שלו הולמת קיום שנמצא במצב של סופר־פוזיציה. בפראפראזה על

החתול מניסוי המחשבה המפורסם של שרדינגר, כל פעולה או ביטוי שלו (צמצום הפער בין השניים הוא בלב העניין) דוחקים בנו לפתוח את הקופסה, אלא שפעם אחר פעם התוצאה כפולה ומנוגדת: החתול מת וגם חי, טראמפ השפיל את זלנסקי וגם הושפל על ידי זלנסקי והעמיד אותו במקומו.

במילים אחרות, מה שחדש בקיטוב הנוכחי הוא שאין בו חדש. הוא אינו מייצר חידוד עמדות ואינו דוחק את הצדדים לעבר זיקוק תפיסותיהם - מבחן האש, התועלת האחת המובהקת הגלומה בעימות של ממש. "הנורמלי החדש" הוא מצב שבו תדהמה וזעזוע הן תצורות של שעמום, מצב שבו אין דבר צפוי יותר מהבלתי צפוי. אנחנו יודעים בוודאות שמחר יופר עוד כלל לא כתוב, מחר יקרוס עוד היבט של המציאות שעד אתמול תפסנו אותו כיציב וכמובן מאליו. כך המדהים והמזעזע, הלא נורמלי, נעשה עניין שבשגרה. אין צפוי יותר מהזעזוע והתדהמה של מחר בבוקר.

מצב עניינים זה משרת את הסמכותנות החדשה. המאפיין המובהק ביותר של צורת הכוח המתהווה הוא היכולת של מנהיגים אוטוריטריים חדשים לומר את הבלתי ניתן לאמירה, לשבור את הכללים הבלתי כתובים של השיח הפוליטי. אמירות והתנהגויות שבאופן מסורתי היו אמורות להביא דמויות פוליטיות לסוף דרכן הן דווקא מקור הכוח שלהן. מאפיין בולט זה עומד בבסיס התדהמה והתסכול של תיאורטיקנים ופרשנים פוליטיים שמנסים להתמודד עם המציאות הפוליטית העכשווית. מה שמזעזע אינו כל כך מה שנאמר - התוכן הטרגיסטיבי - אלא העובדה שהדברים נאמרו; שמה שצונזר עד כה או נרמז בעקיפין לא רק מוצהר כעת בגלוי, אלא מוצג בגאווה. נראה כי מה שמושך את תשומת ליבו של הציבור, אם בסלידה אם בהערצה, הוא שמנהיגים כאלה ממחישים את הממד הסמוי של החיים החברתיים, שאנחנו יודעים על קיומו אך לא יכולים לנסחו במילים ולבטאו במפורש, מרחב וירטואלי של כללים שאנחנו פוגשים בו רק כאשר הם מופרים. דומה שרק בעת הפרתן של הנורמות הסמויות האלה אנחנו יכולים לחוש בנוכחותן האמיתית. הפרתן מעניקה לשליט הילה ומשרטטת אותו כמי שמפגין כוח חברתי מסתורי.

הקוסם

מכאן אפשר גם להבין את ההבדל העדין אך המכריע בין הסמכותנות האידיאולוגית של המאה העשרים ובין זו של היום ביחסן לאמת ולשקר. הפילוסוף תיאודור אדורנו, במסה המצוינת שלו על סוג המנהיג שסחף את העולם לאסונות חסרי תקדים במאה הקודמת, מעיר הערה חשובה ולא אינטואיטיבית: דווקא בשל הזיוף המורגש של היטלר והשרלטנות הברורה שלו, הוא טוען, נדחפו תומכיו להוכחות מופרזות ופתטיות של אמונה ונאמנות. ארנדט מצידה הבחינה בנטייה של התעמולה הטוטליטרית לשקר, לתערובת המוזרה של שקרים חסרי בושה וחסרי בסיס ושל הודאות מזעזעות בכנותן במה שיש לצפות כי יישאר נסתר. הפצצה כזאת של שקרים, שכיום נהוג לכנותה "גזלייטינג", נועדה לנתק את החשופים לה מתחושת הביטחון שמספקת תחושת מציאות משותפת. למתבוננים מבחוץ, מה ששני הפרשנים הללו של הסמכותנות במאה העשרים מצביעים עליו הוא הצורך העמוק שלנו לחוש שאנחנו אוהזים בתפיסת מציאות נכונה גם אם שאר העולם השתגע. הצורך הזה מעודד אותנו להתכחש לבלבול העמוק שנגזר עלינו בתנאים כאלה, ולייחס את אובדן האחיזה במציאות לאולת בלבד - למשל לתומכיה של תרבות השקר הפוליטית.

אפשר לתהות איך יכול אדם ליפול קורבן לשרלטנות כה ברורה ולשקרים כה ברורים, אבל בסמכותנות העכשווית אין להתייחס עוד לשרלטנות כזאת כאל כלי של כוח גרידא; זהו מסר ישיר. מנקודת המבט של הניסיון הרגיל, עובדות הן קודם כול מגבלות על הרצון. עובדות מציבות גבולות למה שאנו יכולים להשיג. הפגנת זלזול בכוחן המחייב של עובדות היא בראש ובראשונה הפגנה של כוח הרומזת לרצון בלתי מרוסן. המסר הברור הזה נקלט הן בקרב מתנגדי הסמכותנות הן בקרב תומכיה.

דוגמה מישראל עשויה לעזור להפוך את הנקודה הזאת למוחשית יותר. בשנות התשעים, כשנתניהו עלה לראשונה לשלטון, הוא התקבל בחיבה בכינוי "הקוסם". הערצה כזאת לדמויות סמכות כאלה עלינו להבין כבלתי נפרדת מהאפקט המסתורי שיש להן על מי שנמצאים לכאורה מחוץ למעגל ההשפעה שלהן. בדוגמה הזאת אפשר לראות שימור ובד בבד גם שינוי של היחס הטוטליטרי הישן לאמת: גם כאן חוסר התלות בעובדות הוא חשוב, אלא שכאן אין מדובר בהישענות על מישור עמוק יותר של אמת היסטורית שמנקודת המבט של מימושה העובדות "ייפלו למקומן הנכון" – כפי שראינו למשל בניתוח השקר הבוטה לגבי אי קיומן של רכבות תחתיות בתעמולה הקומוניסטית של המאה העשרים – אלא בעצם העצמאות היחסית מן המגבלה המעיקה של עובדות ומציאות.

מי שרואים את עצמם כחלק מהחברה המנומסת ומחויבים לכללי המשחק הציבוריים אינם יכולים שלא להזדעזע מדמויות פורצות גבולות כאלה, שמשקרות ללא בושה ומתמרנות את דרכן לכוח. אבל הזעזוע הוא צורה של היקסמות מן האופן שבו דימוי מתעתע – אחיזת עיניים – לוכד את המבט. מה יש בו, הם שואלים את עצמם, שמטיל כישוף כזה על אותם טיפשים שהולכים אחריו? איך הוא מצליח להתחמק מעונש? באיזה תעלול הוא מטיל כישוף כזה על אותם תמימים שהולכים אחריו בעיוורון?

באותה מידה אפשר לשער כי התומכים מתרשמים עד אין קץ מהיכולת של "קוסם" כמו נתניהו לרתק את מבטן של "האליטות" הזועמות והמזועזעות על ידי ערעור הנורמות המקובלות בזירה הציבורית. מה יש בו, הם שואלים את עצמם, שמאפשר לו להפעיל כוחות כאלה על מי שבאים לו ולנו? ההיקסמות מדמויות סמכות שרלטניות נקשרת כאן למעין קסם טהור, אובייקטיבי, והופכת את ההיעדר של תכונות חיוביות לאיכות מסתורית.

זוהי "כריזמה" שלילית טהורה: איש אינו צריך להאמין במפורש שיש לדמויות הסמכות הללו תכונות חיוביות כלשהן שבזכותן הן מתאימות לשלוט. איש אינו צריך להאמין באופן ישיר שלמנהיג "יש את זה"; ההוכחה הברורה שיש לו "את זה" היא העובדה שאחרים מאמינים בכך. המבט במנהיג מתווך על ידי מבטו של אחר, שמרוחק על ידי איכות מסתורית לכאורה הנובעת מהמנהיג. אם כן, כל מה שנדרש מהמנהיג הוא ליצור חשד עמוק כלפי הדרך הנורמטיבית: הציבור המהוגן (לפחות בעיני עצמו) נדהם מהעיוורון המוסרי של מי שקונים את האשליה, ואילו תומכיו של המנהיג נהנים מעצם יכולתו להפעיל כך את מתנגדיו. ה"כריזמה" השלילית של מנהיגים כאלה היא אפוא קוטבית מטבעה, והיא ניזונה ישירות ממשב חיובי בין שתי גישות שליליות.

מכאן אנו למדים גם עד כמה מטעה אחד המושגים הרווחים ביותר שהשתרש בשיח הציבורי לתיאור הקיום ברשתות החברתיות, "תיבות תהודה". לכאורה, המעבר מתקשורת משודרת, שבה המסרים מועברים מן המרכז החוצה, אל התקשורת ברשת הוביל לקיומן של אינספור תיבות תהודה, בועות קטנות שבהן אנו פוגשים את מי שדומים לנו ומקבלים הדים לתחושות ולמחשבות "שלנו". ואולם לאמיתו של דבר, הפיד שדרכו מתווכת לנו המציאות בתרבות המקוונת מוצף בגרסה מוקצנת של דעות הדומים לנו, וגם בגרסה הגרועה ביותר של הלך הרוח בקוטב הנגדי. כך הוא מייצר עמדות קונפליקטואליות בלתי פתירות. במוקד תיבות התהודה ניצבים הצביעות והפגמים שבנקודת המבט המנוגדת. כאשר אנו נוקטים עמדה באירועים מקטבים אנו מארגנים בתשוקה את זהותנו נגד היריב ומסכימים עימו בשתיקה על דבר אחד בלבד: על כך שאין בינינו מכנה משותף.

הנוכחות הבולטת של פייק ניוז " ברשת, חמורה ככל שתהיה, אינה מטרידה כמו האופן החדש שבו האמת עצמה שוכנת ביקום הדיגיטלי שלנו. אנו חשופים למעשים ולדעות אמיתיים בצד השני. אנו עדים למה שאנחנו תופסים כטירוף אמיתי, רוע אמיתי וצביעות אמיתית, שכן אין מחסור בתופעות אנושיות כאלה. הדבר היחיד שאנו חולקים עם יריבינו הוא התחושה של חוסר אמון מוחלט וחוסר אמונה לנוכח עמדותיהם. כל אחד מהצדדים חשדן לא רק כלפי היריב אלא כלפי העולם עצמו, ושניהם מקבלים שוב ושוב את התחושה ש"העולם" ניצב איכשהו לצידם. הפיד שלנו חושף אותנו לאותם היבטים של המציאות הפוליטית והתרבותית שדוחקים את עמדתנו שלנו אל השוליים, עמדה הגיונית בודדת בעולם שירד מהפסים. העולם השתגע. איך יכול משהו לתמוך באנשים האלה?! אבל בעמידתנו מול המגרעות הממשיות והמטרידות של הצד השני חומקת מאיתנו השליליות הריקה של לולאת המשוב הזאת בתוך הלופ הזה; אמת שיש בה מן הגילוי, שיש בה חידוש של ממש, מתקשה מאוד להגיח. האמת כאן לא תהיה נקודת מבט כוללת שבה צדדים מנוגדים מוצאים פיוס, אלא שינוי פרספקטיבה באופן שמשנה את המצב כולו ושובר את המבוי הסתום של קונפליקט מתעצם שבסופו של דבר הוא שקרי.

על חשיבותה של האמת

אחד המונחים השגורים לתיאור המציאות החדשה הוא המושג (אם אפשר לכנותו כך) "פוסט-אמת". זהו מינוח מרגיז, מכיוון שלא רק שאין הוא מסביר דבר - הוא שגוי מיסודו. משתמעות ממנו שתי טענות סותרות: האחת היא שאנו חיים בעולם שבו לאמת אין עוד משמעות, והשנייה היא שעד כה חיינו בעולם שבו האמת שלטה בכיפה. אבל למעשה, גם העולם שלנו, המבלבל ורווי השקרים, לא הותיר את האמת מאחוריו.

ראשית, עולם שבו לזן מסוים של מנהיגים סמכותניים יש את החירות לשקר נסמך על הכבלים שבהם כובלת אותנו האמת. לחשיפת השקרים הבוטים של מנהיג כמו טראמפ ולחשיפת שקריו של אדם מן השורה אין את אותו אפקט, וזוהי עובדה מכרעת. אנו נדהמים מיכולתם של מנהיגים כמו טראמפ לשקר, מכיוון שלנו אין את היכולת הזאת; בחיינו שלנו, לשקר עדיין יש השלכות. לשקר אין אפקט אלא אם הוא מסתמך על כוחה של האמת ומבסס הבדל בין מי שנתונים למרותה ומי שאינם נתונים לה.

שנית, כל מי שאי פעם שיקרו לו יודע שכוחו של השקר נסמך תמיד גם על הנכונות להאמין בו, או ליתר דיוק - על הכורח להתכחש לחוסר האמון שלנו בו. מי ששיקרו לו תמיד חש בושה על כך שהניח לעצמו להיות מרומה. שקרים, ובעיקר שקרים בוטים, נושאים עימם היבט של אמת מכיוון שהם מזהים נכוחה את נקודת העיוורון שלנו, את מה שהיינו מעדיפים לא לדעת. יותר משהם מכסים על האמת העובדתית הפשוטה, הם מספקים מסך הגנה בפני אמת שאינה מעוניין להודות בה. כזה הוא עירומו של המלך: גם כאשר הוא בוטה, ואולי במיוחד כאשר הוא גלוי לעין כול, קשה להתמודד עם הממד מעורר החרדה שבגילוי שאין מי שמושך בחוטים ומנהל את העניינים מאחורי הקלעים.

לבסוף, מושג הפוסט-אמת מזיק יותר מאשר הוא מועיל מכיוון שהוא מאפשר לתלות את האחריות למצב הביש הפוליטי שאנו נתונים בו בתיאוריות מתוחכמות שמעטים קוראים עליהן ומעטים עוד יותר מבינים אותן, תיאוריות שקובצו יחד תחת הכותרת "פוסט-מודרניזם" ולכאורה הן שהביאו לערעור האמון במוסדות ובאמת המקובלת. כלומר, מאחורי הכינוי "פוסט-אמת" מסתתרת טענה ישנה וגסה שלפיה האמת היא בעצם עניין פשוט ונגיש, ואלמלא ניצבו מולנו סופיסטיים בתשלום היינו עומדים עליה כולנו על נקלה. יש לציין כי גרסאות מעט שונות של הטענה הזאת קנו אחיזה משני צידי המתרס. על דבר אחד כולנו מסכימים בעל כורחנו, גם אם מנקודות מבט מנוגדות: העולם השתגע, ואין עוד שכל ישר.

רואים לנו

האמת היא שאנחנו לא יודעים את האמת, אך אין זה אומר שאנחנו מחוץ לתחום השפעתה. צודק מי שמפקפק במי שתובעים לעצמם מונופול על האמת, במיוחד כשנלווה לכך מונופול מוסרני על הצדק; צודק מי שמצביע על חוסר האפשרות להתייבב מחוץ למרחב ההשלכות של האמת, ועל הרדידות המוסרית של מי שחושבים להשיל מעליהם את התביעה הבלתי מתפשרת של הצדק.

נכון, האמת שמתוכה ובתוכה אנחנו מתייבבים היא חלקית ומוטה. הקיטוב הזהותני שאנו אחוזים בו מתסכל, אבל אולי החיובי בו הוא האור המגוחך שבו הוא מאיר את החלום על מרכז. אי-אפשר לפשר בין קטבים, ולא בטוח שאפשר עוד להחזיק את המתח ביניהם. מה שמחזיק את הקטבים יחד ברגע הנתון הוא העובדה שכל צד רואה במישרין על פני השטח את הנקודה העיוורת של הצד השני. צודקים אנשי השמאל כשהם מצביעים על הגרעין הסמכותני העיוור של הימין; מי שאינו נמנה עם מעריציהם של טראמפ או נתניהו רואה בנקל שמה שבאמת מעניין את מעריציהם אינו המדינה אלא האיש. המדינה זה הוא, בפרפראזה על לואי הארבעה-עשר, גם - ואולי רק - אם וכאשר תחרב המדינה על כל מוסדותיה. אבל צודקים גם אנשי הימין כאשר הם מזהים שנאה תהומית ובוז מאחורי השכל הישר והמוסר הפשוט של מתנגדיהם. חשוב מכך, ייתכן שהם צודקים כאשר הם מדלגים מעל התביעות של השמאל היום, השמרניות ביסודן: הניסיון להגן על ערכי יסוד הומניסטיים ומוסדות ליברליים, אג'נדה שמאלנית רדיקלית שמחויבת בסופו של דבר לעיקרון אוניברסלי מופשט, מהפכני ובלתי אפשרי. מה שרואים בנקל מצד ימין של המפה הוא דבר שעל השמאל להפסיק להתכחש לו.

אולי במקום להזדעזע כאשר קצינים ופרקליטים מלב הממסד מכונים "אנרכיסטים", הגיע הזמן לחבק ולאמץ את גרעין האמת שבטענה האבסורדית. שהרי הפרויקט של השמאל הוא ביסודו הרפתקה מהפכנית שפועלת בשם סוכן היסטורי שעוד לא עלה על הבמה, אדם מופשט שאינו נקבע מתוך נסיבות היוולדו. אולי במקום לקוות שמישהו בצד השני יישמע וישתכנע במה שגלוי לנו כל כך לעין, עלינו להטות אוזן ולשמוע את האמת המפחידה לגבי עצמנו: אין שום דבר מובן מאליו במסד של השקפת העולם של השמאל - זהו פרויקט נועז הגובל בטירוף. הדרך היחידה להציל את מה שיקר לנו בצורת החיים ההולכת ונכחדת שאנחנו חלק ממנה היא להכיר בעצמנו את מה שרואים בנו אויבינו: אנשים חולמים וחסרי מעצורים שמוכנים ללכת עד הקצה על מנת להגשים אידיאל חמקמק.

ד"ר יובל קרמניצר הוא מחבר הספר *The Emperor's New Nudity: The Return of Authoritarianism and The Digital Obscene*, העוסק בזיקה שבין סמכותנות חדשה למדיה הטכנולוגית. מרצה בתוכנית לתואר שני במדיניות ותיאוריה של האמנויות בבצלאל ובמכון לואיס ברנדייס לחברה, כלכלה ודמוקרטיה במכללה למינהל.
